Sentimentul metafizic al aşteptării în lirica argheziană

Dan PĂTRAŞCU

Key-words: *metaphysic feeling, expectation, poetry*

S-a observat pe bună dreptate deschiderea filozofică pe care o are lirica argheziană. Potenţialitatea metafizică a textelor argheziene rezidă în sensul înalt pe care îl îmbracă discursul poetic, în eşafodajul ideatic care construieşte sentimentul. Din această cauză lirica argheziană poate fi abordată din perspectiva unui sentiment metafizic al aşteptării, văzut ca element unificator al iubirii, al dorinţei revelaţiei divine şi al creaţiei. Sentimentul aşteptării ar corespunde unei stări în care împlinirea devine fapt secundar. Prin intermediul sentimentului aşteptării lirica argheziană capătă acea dimensiune filozofică, prin care fiinţa este împinsă într-o zonă a dorinţei intense care în termenii filozofiei heideggeriene reprezintă sensul existenţial al însuşi faptului-de-a-spera. Înţelegerea mecanismelor prin care aşteptarea îşi devine suficientă sieşi în lirica argheziană ajută la înţelegerea atitudinii existenţiale a poetului şi deschide poezia către interpretări mai largi. Aşteptarea lui Dumnezeu din *Psalmi* şi aşteptarea iubirii/ iubitei din lirica erotică se întâlnesc sub semnul unei aşteptări senine dar nu resemnate, în aşteptarea creaţiei, o aşteptare care devine stare pur contemplativă, în care obiectul aşteptat se scufundă în fiinţa celui care aşteaptă. Poezia argheziană devine astfel un spaţiu al aşteptării, al dorinţei fără obiect, spaţiu prin excelenţă al fiinţei reflexive. La Arghezi, sentimentul aşteptării capătă mai multe forme, de la aşteptarea aprinsă a celui care îl caută pe Dumnezeu şi în care sunt mai multe nuanţe (disperare, speranţă, resemnare) până la aşteptarea erotică ce acoperă toate nuanţele iubirii (invocare a fiinţei iubite, întâlnirea iubirii ce corespunde împlinirii aşteptării) şi aşteptarea de creaţie, de împlinire a creaţiei. Îndoiala sistematică argheziană îşi are o viguroasă rădăcină în sentimentul aşteptării, în pendularea permanentă între împlinire şi intuiţia eşecului. Starea indeterminatului pur, „a clipei suspendate", pentru a folosi o sintagmă eminesciană, este starea ce se conturează în gesturile celui care aşteaptă. În poezia argheziană elementele care compun imaginarul aşteptării se dezvăluie treptat. Imaginea fiinţei însingurate din *Psalmi*, a călătorului prin viaţă care aşteaptă un semn al departelui, a copacului pribeag uitat în câmpie, coincid sub semnul aşteptării cu imaginea celui care iubeşte. Este vorba despre aşteptare ca element al unei împliniri ce în-trece limitele fizicului, împlinire ce stă sub semnul imaterialului. Gesturile aşteptării nu fac referire în imaginarul poetic arghezian decât la o mişcare interioară ce are aproape întotdeauna un sens ascensional. În *Originea operei de artă*, Heidegger pune aşteptarea creaţiei sub semnul întemeierii prin poezie, iar poezia în concepţia filozofului german ar

„Philologica Jassyensia", An VI, Nr. 2 (12), 2010, p. 129–133

BDD-A952 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:06 UTC)

reprezenta lumea umanului, revelată. Versul lui Hölderlin „În chip poetic locuieşte omul", titlu de studiu în lucrarea menționată poate fi şi calea către descifrarea metafizicii poetice argheziene. Ființa este în gândirea heideggeriană în egală măsură *Sein* şi *Lichtung*, o deschidere luminatorie, o „împletire în lumină ca loc de deschidere" (Heidegger 1996: 367). Termenii care alcătuiesc structura tensională a poeziei şi gândirii sunt: luminare-înceţoşare, dezvăluire-disimulare, deschidere-zăgăzuire. Toate aceste elemente se regăsesc în diversele forme pe care le îmbracă aşteptarea: aşteptarea Muzei sub forma femeii inspiratoare, aşteptarea mistică, aşteptarea ca o proiecție a operei şi o virtualitate a ființei. Posibilitatea este în dinamica liricii argheziene atât creație cât şi dorință de a-l cunoaşte pe Creator, dar şi de a-l sintetiza în propria ființă. Aşteptarea conține o infinitate de posibilități, ea este un spațiu prin excelență de virtualități pure, de luminări sau înceţoşări, de dezvăluiri sau disimulări, de deschideri sau zăgăzuiri ale avântului ființei. Dintr-o astfel de perspectivă, vocabularul filozofiei heideggeriene se potriveşte perfect lirismului arghezian. Se poate constata că lirismul poetului îmbracă adesea haina unei sobrietăți neaşteptate, abandonând anecdoticul, lumina poeziei luminând sensurile ascunse ale ființei. Sistemul poetic arghezian (folosim acest termen pentru a defini conceptual gândirea filozofică a poetului) este edificat pe relația dintre existență şi ființă, lumea fiind un summum de antinomii. Nu discutăm disimularea sau zâmbetul cinic din textele voit construite pe un astfel de scenariu. Ne concentrăm asupra relației directe cu aspirațiile ființei şi problemele ei, aşteptarea fiind sinonimă cu reveria, contemplația, visul şi dorința în câteva texte pe care le considerăm esențiale pentru definirea sentimentului aşteptării. Metafizica aşteptării este conținută în *Versuri descălțate* în care gândirea şi luminarea filozofică produc un text despre sensurile durerii metafizice:

> Ce stai, omule, în ruinele acestea şi plângi?/ Plâng berzele zilelor ce trec cu-o aripă neagră, cu-o aripă albă./ Plâng zilele care trec moarte./ Plâng copiii fără părinți,/ Plâng ființele flămânde în pădurile nopții, fiarele, şerpii, vietățile crude şi blânde./ Plâng femeile înşelate, plâng bărbații mințiți./ Plâng oamenii supuşi,/ Plâng oamenii fără speranță./ Plâng păsările şi vitele ucise ca să fie mâncate,/ Şi-mi plâng toate multele subtimpuri pierdute./ Îmi plâng păcatele. Plâng că timpurile nu se mai întorc./ Plâng că omul se duce şi se întoarce uitându-se numai în pământ,/ Ca şi cum îşi caută mormântul./ Mă plâng pe mine, cel cântat de tine//.

Metafizica aşteptării include aici un profund sentiment al tristeții revelat în ipostaza creatorului ce-şi plânge propria creație. Aşteptarea include în sfera ei de semnificații trecerea, dureroasa conştientizare a sfârşitului. Ipostaziată în imaginea plânsului, aşteptarea înseamnă a nu mai aştepta nimic, o imagine a sfârşitului, a căderii. Aşadar existența este alcătuită din mai multe subtimpuri, modele ale unor existențe suprapuse din perspectiva vârstelor. Iar aceste subtimpuri ale existenței pierdute se unifică în lumina unui plâns (auto)compătimitor. Celebrul vers eminescian „De plânge Demiurgos doar el aude plânsu-şi" este descompus aici într-o infinitate de ipostaze ale umanului zeificat prin creație. Aşteptarea sfârşeşte privită în absolut rău, este o constantă a morții, iar plânsul este, paradoxal, un semn al lucidității gândirii poetice. Textul citat exclude astfel orice reprezentare mistică, orice posibilă împăcare. Gest în sine, plânsul conține însă în substanța lui tragică nevoia unei mângâieri. Iar mângâierea supremă este – soluție deloc absurdă – în

BDD-A952 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:06 UTC)

moarte. Trebuie observat că în dansul ideilor toate constructele lirice argheziene tind să se unifice. Nu este vorba de mişcări îndelung studiate, elaborate, ci de tresăriri bruşte ale intuiției poetice, reflectări ale unor stări interioare ce alternează aşteptarea resemnată cu cea revoltată. Aşteptarea este o sumă de gesturi închise în liniştea temporală a posibilității. În interiorul acestui sentiment se poate intui atât întunericul morții cât şi firescul luminos al iubirii. Pus în starea de a aştepta, omul devine mai conştient de sine, reflexiv, mai atent cu ceea ce până atunci ignorase. În aşteptare timpul se dilată şi în funcție de ceea ce aşteaptă capătă sau nu sens. Speranța este în viziune heideggeriană *aşteptarea de bine* este o proiectare a ființei în viitor, o anticipare sub semnul dorinței a prezentului:

> […] nu a fost definită frica, pe bună dreptate, ca aşteptare a unui rău ce stă să vină (malum futurum)? Însă ceea ce este decisiv pentru structura fenomenului nu este atât că acel ceva la care speranța se raportează este situat „în viitor", cât sensul existențial al însuşi faptului-de-a-spera (Heidegger 2005: 303).

În poezia argheziană unificarea contemplării neaşteptatului morții cu aşteptarea iubirii se produce într-un text pe care îl considerăm esențial pentru înțelegerea osmozei celor două sentimente. Este vorba despre *Mi-e dor de tine*, text care împinge aşteptarea în zona unei deznădejdi împăcate, o „tânjire" ce trece dincolo de moarte, într-un spațiu în care orice întâlnire este posibilă:

> Mâna tânjeşte, mintea se-ncovoaie/ Ca spicul de săcară fără ploaie./ Pământul meu te cere, cerul meu,/ În care-aud şoptind pe Dumnezeu.

Împlinirea dezvăluie sensul vertical al aşteptării, într-o aducere în lumină a ființei: „Strecoară-te subt luntrea mea şi lină / Du-mi-o adânc şi în lumină." O stare metafizică de aşteptare ce presupune o acomodare cu lumina orbitoare a iubirii poate fi observată în *Melancolie*:

> Câtă vreme n-a venit / M-am uitat cu dor în zare./ Orele şi-au împletit/ Firul lor cu firul mare// […] Şi acum c-o văd venind / Pe poteca solitară,/ De departe simt un jind/ Şi-aş voi să mi se pară//.

Aşteptarea ia în stăpânire aici ființa aşteptată, starea de aşteptare devenindu-şi suficientă în anticiparea împlinirii. Intensitatea dorinței este mai fascinantă decât împlinirea ei, ceea ce este valabil şi pentru aşteptarea mistică. Există indiscutabil la Arghezi nu doar o aşteptare erotică ci şi o erotică a aşteptării, manifestată în gesturile largi ale luării în stăpânire a iubirii:

> Tu ți-ai strecurat cântecul în mine/ Într-o după-amiază, când/ Fereastra sufletului zăvorâtă bine/ Se deschisese-n vânt,/ Fără să ştiu că te aud cântând.// Cântecul tău a umplut clădirea toată,/ Sertarele, cutiile, covoarele,/ Ca o lavandă sonoră. Iată,/ Au sărit zăvoarele,/ Şi mânăstirea mi-a rămas descuiată.

Există aici o aşteptare care se deschide către ritmul luminos al iubirii, o gestualitate sacră ce presupune misterul dar şi fascinația supunerii, precum şi îndoiala sau interogația permanentă, aşteptarea conținându-şi întrebarea asupra sensului ei:

> De ce-ai cântat? De ce te-am auzit?/ Tu te-ai dumicat în mine vaporos -/ Nedespărțit – în bolți./ Eu veneam de sus, tu veneai de jos./ Tu soseai din vieți, eu veneam din morți// (*Morgenstimmung*).

BDD-A952 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:06 UTC)

„A veni din morţi” este o trimitere la starea contemplativă pe care o conţine aşteptarea, la scufundarea în sine, stare deopotrivă soporifică şi vizionară. Într-o astfel de stare, faptele sau întâmplările lumii ajung în spaţiul aşteptării îmbogăţite de prezenţa celuilalt, într-o concretă armonie polifonică. Cântecul ce inundă întregul spaţiu al aşteptării contaminează cu sensuri dimensiunea muzicală a lumii, ordine sonoră ce se află în vecinătatea transcendentului:

> Doamne, izvorul meu şi cântecele mele!/ Nădejdea mea şi truda mea!/ Din ale cărui miezuri vii de stele/ Cerc să-mi îngheţ o boabă de mărgea.// Tu eşti şi-ai fost mai mult decât în fire/ Era să fii, să stai, să vieţuieşti,/ Eşti ca un gând, şi eşti şi nici nu eşti,/ Între putinţă şi-ntre amintire (*Psalm*).

Epifania este sublimată într-o stare de aşteptare care presupune purificarea, retragerea din lume, starea de ataraxie ca rezultat al unei îndelungate lupte interioare: „Gătită masa pentru cină,/ Rămâne pusă de la prânz./ Sunt, Doamne, prejmuit ca o grădină,/ În care paşte-un mânz” (*Psalm*). Constatarea limitelor delimitează practic acest spaţiu pe care Nicolae Balotă îl numeşte „eden posibil”, loc de manifestare al „sacralităţii *acestei* lumi” (Balotă 1979: 172). Din această perspectivă, una dintre definiţiile posibile ale paradisului ar putea fi *spaţiu al aşteptării împăcate*. Deus absconditus poate fi intuit în acest sentiment al aşteptării, în aceeaşi proporţie existent şi inexistent, „ca un gând”. La fel ca în aşteptarea iubitei, în aşteptarea mistică spaţiul se umple de prezenţa celui aşteptat într-o împlinire meta-fizică, plină de arderea mocnită a dorinţei: „Ard către tine-ncet, ca un tăciune,/ Te caut mut, te-nchipui, te gândesc”. Spaţiul se umple de aşteptare, loc de întâlnire într-o succesiune de imagini, fiinţa celui care aşteaptă determinând schimbări şi în fiinţa celui aşteptat:

> Te întâlnesc pe toată poteca-n aşteptare,/ Necontenita mută a mea însoţitoare./ Pe la fântâni iei unda pe palme şi mi-o dai,/ Iscată dintre pietre şi timpuri fără grai.// […] Apropiată mie şi totuşi depărtată/ Logodnică de-a pururi, soţie niciodată (*Cântare*).

Aşteptarea aduce în prezenţă pe cel aşteptat la fel cum amintirea edifică prezenţa evanescentă a celui evocat. Latura oximoronică a relaţiei logodnică-soţie poate fi pusă tot sub semnul aşteptării. Iubirea este văzută astfel din perspectiva unei împliniri care se naşte permanent, într-un timp etern, imuabil. Într-o analiză a imaginarului erotic arghezian, Ilie Guţan observă corespondenţa între aşteptarea iubitei şi aşteptarea inspiraţiei în actul creaţiei: „Ca şi în dragoste, în actul creaţiei este implicată aşteptarea” (Guţan 1980: 148). Inspiraţia are adesea o componentă erotică, luând forma unei femei voluptoase, muză şi iubită deopotrivă. Triada iubire-Dumnezeu-creaţie se întregeşte astfel sub semnul aşteptării. Cuvântul este aşteptat să se nască şi apoi este potrivit cu grijă în ordinea lumii. Naşterea cuvântului stă sub semnul aşteptării inspiraţiei, lumea fiind apoi întemeiată în şi prin poezie. Aşteptarea fastă a inspiraţiei prinsă în cercurile concentrice ale iubirii şi divinităţii este înlocuită cu aşteptarea zadarnică din *Flori de mucigai*: „Când mi s-a tocit unghia îngerească/ Am lăsat-o să crească/ Şi nu a mai crescut –/ Sau nu o mai am cunoscut.” Accidentală în ordinea întemeierii lumii prin cuvânt, această aşteptare neîmplinită nu este un eşec ci un drum care duce pe căi ocolite înapoi la poezie. E drept, poetul găseşte o compensaţie a lipsei de inspiraţie, forţând astfel limitele aşteptării. Este un

BDD-A952 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:06 UTC)

traseu parcurs în sens invers, o manifestare compulsivă a aşteptării: „Şi mă durea mâna ca o ghiară/ Neputincioasă să se strângă/ Şi m-am silit să scriu cu unghiile de la mâna stângă." Aşteptarea de poezie, stare ce traversează poemele argheziene este prezentă în poemul *Dormi?* veritabil dialog al sinelui, spațiu pur şi purificat al creației aflată în zona de graniță a ființei. Sufletul este într-o permanentă stare de veghe:

> Dormi, sufletul meu? Te-ai culcat?/ Plouă şi mi s-a urât./ Vreau să nu te supăr./ […] Am bătut încet în fereastră/ Şi iar am bătut, mai tare,/ Şi am intrat în încăperea ta./ Curată rânduială./ Cartea sta deschisă la pagina albă:/ Toate paginile cărții erau albe./ Ce citeai tu într-o carte fără slove?//.

Poetul construieşte în această imagine a unei cărți cu paginile albe, o metaforă a aşteptării. La limită, existența ființei umane este o carte albă ce aşteaptă a fi scrisă. A citi însă într-o carte fără slove este trăsătura definitorie a poetului, cel care intuieşte legătura dintre lumea aceasta şi oricare lume posibilă. Intervalul dintre două lumi este locuit poetic într-o cromatică infinită a sentimentului metafizic al aşteptării care capătă în poezia arghezianã nuanțe inconfundabile.

Bibliografie

Arghezi 2000: Tudor Arghezi, *Opere I. Versuri*, ediție îngrijită, tabel cronologic şi bibliografie de Mitzura Arghezi şi Traian Radu, prefață de Eugen Simion, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Balotă 1979: Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*, Bucureşti, Editura Eminescu.

Guțan 1980: Ilie Guțan, *T. Arghezi. Imaginarul erotic*, Bucureşti, Editura Minerva.

Heidegger 2005: Martin Heidegger, *Ființă şi timp*, traducere de Gabriel Liiceanu şi Cătălin Cioabă, Bucureşti, Editura Humanitas.

Heidegger 1996: Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Bucureşti, Editura Humanitas.

The Metaphysical Feeling of Expectation in Arghezi's Poetry

Tudor Arghezi's poetry can be approached from the perspective of a metaphysical feeling of expectation, seen as a unifying element of love, desire and divine revelation of creation. Through this metaphysical feeling, the poetry of Tudor Arghezi gets a philosophical dimension, through which the being is pushed into an area of intense desire that in terms of Heideggerian philosophy is the existential meaning of the fact-of-the-hope. The understanding of the mechanisms through which expectation becomes self-sufficient in Arghezi's poetry helps in understanding the existential attitude of the poet.

Universitatea „Ştefan cel Mare", Suceava
România

BDD-A952 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:06 UTC)